

JOAN PAGÈS I PONS

Olot, durant el període des de
1630 a 1650, i alguns episodis
de la guerra amb França

Felip IV heretà del seu pare la intervenció d'Espanya a la guerra dels trenta anys a la qual tant el dit monarca com el seu flamant ministre, Gaspar Guzmán de Pimentel, comte d'Olivares i després duc de Sanlúcar, conegut vulgarment amb el nom de Comte-Duc, confirmaren a corre-cuita semblant participació. Entretant, França encara no prenia part a l'esmentada contesa, però derrotat el protestantisme en el terreny de les armes, França, amb la pruija d'abatre la Casa d'Àustria, intervingué en el conflicte armat a favor dels suecs els quals, a rel del desastre de Nordlingen, restaven força estossinats. Per altra banda, a ningú no se li podia ocultar la rivalitat del Comte-Duc, ministre de Felip IV, amb Armand du Plessis, cardenal Richelieu, ministre del rei francès Lluís XIII, els quals si bé en l'aspecte físic no coincidien, car mentre Olivares era d'un tipus petit, fort i rabassut, veritable prototipus d'home pícnic, en canvi Richelieu, més aviat alt, sec i aguilenc era, realment, un exemplar astènic; malgrat tot, simultanejaven en la passió de manar i esperit de megalomania. Això fou una de les causes, junt amb el deliri del francès d'enderrocar la Casa d'Àustria amb la finalitat d'obtenir l'hegemonia a Europa, per les quals Espanya es veié arrossegada a una guerra amb la nació veïna, en la qual, una vegada arribada a casa nostra, foren els catalans els qui hagueren de treure les castanyes del foc. En efecte, l'any 1635, Lluís XIII declarà la guerra a Espanya, en la qual, al principi, l'escenari principal fou Flandes, on el germà del monarca espanyol, el Cardenal-Infant, féu meravelles posant de relleu les seves qualitats bèliques. Cal remarcar que ja abans de la declaració de guerra feta per Lluís XIII a Espanya, aquesta ja estava en pugna a Flandes on, després d'haver finit la treva dels dotze anys, s'havien reprès les hostilitats, convertint-se així en un episodi de la guerra dels trenta anys, o sia en el segon període de la contesa, anomenat danès, per la participació d'aquest país a la guerra. La intervenció d'Espanya en el conflicte europeu ens mena a mirar amb naturalitat la circumstància de la dispersió de tropes de tota mena, com ara castellans, napolitans, valons,

etc. fins a l'últim racó del Principat, si en realitat haguessin estat ací a casa nostra temporalment, o sia de pas. Però el que no podem admetre, és l'estacionament de tropes tan heterogènies per tot Catalunya i llur comportament, com si fos un veritable exèrcit d'ocupació, durant tants anys.

El Dr. Aliguer, en unes notes existents a l'arxiu parroquial de Sant Esteve, ens ofereix una visió de l'ambient olotí en el període que comprèn des de 1630 a 1640, juntament amb algunes notícies dels esdeveniments bèl·lics al Rosselló, captades del seu pare el qual s'havia enquadrat a les companyies formades a Olot per tal de defensar aquella regió pertanyent al Principat, i algunes altres procedents d'alguna vivència seva a Barcelona durant l'època d'estudiant.

En aquell temps, diversos rumors circulaven per la vila d'Olot. Uns deien que al monarca espanyol li interessava portar la guerra a Catalunya amb la finalitat de subjectar-la; altres, fent-se ressò d'alguna nova que havia traspuat, procedent de fora d'Olot, comentaven que certs caps de l'exèrcit, principalment el Marquès d'Aytona, aconsellaven al rei, Felip IV, que la guerra de Flandes i d'Itàlia era millor fer-la a Espanya, puix que més de la meitat dels soldats embarcats amb destí a Flandes o a Itàlia no hi arribaven, i, per altra banda, perquè la moneda amb la qual es sostenia la guerra minvava sensiblement, degut als interessos dels canvis fets pels genovesos. En canvi si l'escenari del conflicte bèl·lic passava aquí, a casa nostra, cessarien tots aquests inconvenients. El fet és que Catalunya, continua dient el Dr. Aliguer, es trobava en un estat feliç i de pau; i, especialment a la vila d'Olot, ningú no sabia què eren les guerres i soldats.

El Dr. Danés, en el seu llibre d'Olot, cita les referides notes, o sia aquestes que donem a conèixer al lector, però no en diu gaire res; es limita a citar la mort d'uns soldats napolitans en el Bosc de Tosca, única cosa que refereix el Dr. Aliguer. Per això hem pensat confeccionar una monografia referent al període de vint anys que van del 1630 al 1650, i així oferir al lector tot el lu-

xe de detalls de tot el que hem pogut recopilar, cosa un treball d'envergadura ordinàriament no es pot bairar a minuciositats o particularitats.

Hem d'advertir que seguirem un ordre cronològic rigorós en la relació dels fets, circumstància que implicarà, a voltes, la interrupció del que ens aporta el Dr. Aliguer i reprendre'n després la narració.

Segons el referit Dr. Aliguer, el primer moviment de tropes que presenciaren els habitants d'Olot, fou una companyia del comte de Fuencalara arribada a la dita vila l'any 1630.

Entretant la vila d'Olot feia la seva vida normal, si bé en una normalitat relativa, ja que ningú no podia endevinar com evolucionarien els esdeveniments en el futur. Feia prop de quatre anys, havien estat iniciades les obres per tal de bastir un convent per a l'ordre seràfica dels Caputxins; l'església estava enllestida i per això era necessària la seva inauguració. Aquesta tingué lloc el 4 d'agost de 1631. En efecte, a la referida data, immediatament després de les vespres celebrades a l'església parroquial de Sant Esteve de la vila d'Olot, fou traslladat el Santíssim Sagrament a la nova església dels Caputxins amb el mateix itinerari que seguia la processó de Corpus. Portava la custòdia amb el Santíssim el venerable abat de Besalú, Francesc Llordat —1628 - 1631— amb les insignies pontificals, gràcies a llicència concedida expressament pel prelat gironí, Gil Garcia Manrique, futur bisbe de Barcelona i Virrei de Catalunya. També hi assistiren, diu el cronista de l'època, els pares de nostra Dona del Carme de la vila d'Olot, junt amb els pares caputxins cloent la processó el Santíssim portat pel citat abat acompanyat de tots els beneficiats i altres sacerdots residents els quals eren els que diem a continuació: Montserrat Ventós, rector de la parròquia d'Olot; el Dr. Pere Màrtir Cols, Domer; Josep Font, obtentor del benifet del diaconil; Dr. Antoni Marcillo, Dr. Joan Marcillo, Jaume Asprer, Miquel Prat, Antoni Vicens, Miquel Soler, Antoni Soler, Antoni Cunill, Joan Font, Pau Ferrer, Francesc Batlle, Esteve Calça, Joan Ventós, Llorenç Carré, Miquel Camps, Se-

gimon Cols, canonge de l'església de Manlleu; Cosme Cunill, obtentor del benifet de Sant Josep; Mateu Closells, obtentor del benefici de Sant Prim i Sant Felicià; Antoni Figueres, Pere Serra i Pau Masbernà. Tots aquests sacerdots són els que en aquella data hi havia a Olot; total uns vint-i-quatre (1).

L'any següent, o sia el 1632, arribà a Olot cavalleria flamenca i italiana amb Jeroni Díaz i Aux, que des de Flandes havien travessat tot França fins el Rosselló, quan fou empresonat i sentenciat el Duc de Montmorency, el qual fou executat, junt amb altres nobles desobedients, per ordre de l'astut i maquiavèlic dictador francès, Richelieu.

El 10 d'agost d'aquest mateix any 1632, morí en el domicili del cavaller Joan de Collferrer Gaspar de Montpalau d'Argelaguer, el qual fou traslladat a la seva paròquia d'origen (2).

En aquest mateix any, sabem documentalment que el nombre de sacerdots era el de vint-i-cinc, malgrat els traspassos a l'Eternitat del Dr. Antoni Marcillo, ocorregut el 14 de setembre de 1631; Mateu Closells, mort el 24 d'octubre de 1631; i el Dr. Joan Marcillo, que deixà aquest món el 31 d'octubre del mateix any. O sia, eren els mateixos que hem citat com a assistents a la processó, llevat dels referits difunts, afegint-hi els Rvnds. Esteve Salavardenya, Pere Rovira, Pere Hostench i Jaume Maruny, els quals feia poc que s'havien possessionat dels seus respectius benifets (3). El referit rector Montserrat Ventós continuà en el seu càrrec fins el gener de 1641. Més tard, vingueren a Espanya dos o tres mil napolitans dels quals, desembarcats a Roses, alguns foren destinats a Olot on foren allotjats. Sembla que la permanència dels soldats d'aquesta nacionalitat a Olot, fou en dues tongades (4).

El 24 d'abril de 1633, tingué lloc l'òbit de Paula Llobardia, vídua de Gabriel Llobardia, argenter d'Olot. Aquest adquirí un prestigi considerable en l'exercici de l'orfebreria i treballà per alguna de les parròquies de la comarca olotina, entre les quals figuren les Sales i les Preses; i dintre d'Olot féu alguna comanda per a l'es-

glésia del Carme (5). Els encàrrecs dels quals tenim notícia, foren l'execució de creus processionals per a les tres referides esglésies, enllestides devers el 1582 la de les Preses, i el 1596 la dels P.P. Carmelites; de la de Sales, no tenim coneixement de la data.

Al cap d'un mes, concretament el 24 de maig, vigília de Corpus, es col·locà a l'altar major de l'església de Sant Esteve, el sagrari novament daurat gràcies a la magnificència del senyor Joan de Collferrer, cavaller, el qual emprà 100 ducats, import del treball de dita restauració (6). A partir de 1633, la vila d'Olot ja estava guarnida dels citats soldats napolitans els quals estaven allotjats per diverses cases de la vila. Diu el Dr. Aliquer que "preteriren molts de exos allotjaments, perquè com Catalunya no estava avesada a dits allotjaments, fàcilment se movien pendencies amb dits soldats y ne mataren alguns en particular, en lo any 1634, en lo bosch de Malatosquera on ne mataren set o vuit la gent del Cabrerés i Bas i alguns de Olot que isqueren per heverlos informat falsament de que dits soldats havien mort en lo Esquirol a Francesc Ferrusola que es trobava a Barcelona" (7). Fins aquí hem referit el Dr. Aliquer, però vegem el que ens relata, sobre aquest punt, el llibre d'òbits de l'arxiu parroquial de Sant Esteve d'Olot. el qual, amb el que és essencial, concorda amb el que ens descriu el susdit Dr. Aliquer. Semblant relació és del següent tenor: "A sis de juny de 1634, en lo cementiri de San Esteba de Olot, bisbat de Gerona y Principat de Catalunya, foren enterrats ab eclesiastica sepultura, Carmeno Frus, soldat, y Colorix, també soldat y Aurasio Olierotti, també soldat, tots de la nació napolitana. Los mataren en lo bosch de Malatosquera y reberen lo sagrament de la extremunció. Juntament lo matex dia y any ne enterraren dos altras soldats de la matexa companyia y també los mataren en dit bosch de Malatosquera y nos no saberen dir los noms com se deyan, perquè deyan que eran estats de una altra companyia y quinse o desavuyt ni agueren de nafrats. Y lo matex dia y any també ne mataren, ab baxar del Grau també cinc o sis y una dona y també mols de nafrats

y deyan que eran la gen de Collsacabra y de el Esquirol y de tota aquella terra per lo que se ne aportaren lo consol del Esquirol pres y havian mort un fadri de batalla del Cabrerés y moltras altras vexacions que los dits soldats los havian fetas y portaren pres lo consol fins a la capella de Sant Roch y aquí lo dexaren per forsa per la mlota gen que els venia a sobre que deyan que eran més tres sens; y la gen de Olot al arribar al pon de San Roch que tot just los agué pres lo pas y si no fos arribat en aquest temps, tots los agueren morts la gen de Collsacabra y de altras parts que acudian. Tot axó va succeir a la vigilia de Corpus a la tarda, a la hora que estabam dient las vespras de San Esteba, eran las escofetadas". (8)

Encara, en aquell mateix mes, concretament el dia 22, morí un altre de dits soldats, de resultes de les ferides rebudes a Malatosquera, anomenat Lucas de Loganda (9).

Com pot apreciar el lector, si bé el referit Dr. Aliguer ens dóna la notícia justa i força esgarrida dels fets en el que és purament essencial, com és el nombre dels occits, en canvi el text de la partida de les defuncions hagudes en la batussa, és molt més explicatiu, encara que no digui res del que parla el dit Aliguer referent a la falsa informació de la mort de Ferrusola.

Posseïm una notícia que, a part del que resulta luctuosa per tractar-se també d'un assassinat d'un altre soldat napolità, notícies sempre esgarrifoses i tristes, no deixa d'ésser curiosa i, fins diriem, pintoresca, per la viva descripció real que fa el redactor de la partida de defunció de les qualitats morals i enginyoses de les quals estava dotat l'interfecte. El text de dita partida és així: "Als dotse de juliol de 1634, en lo cementiri de Sant Esteba de Olot, fou enterrat un soldat napolità, lo qual trobaren mort a las Moras, prop de la palanca del Tex, lo qual lo havian mort aquella nit; y deyan que pescava en companyia de un altra soldat y feren foch per coure el pex que agafavan y li tiraren dues escopetadas y era un soldat mol simple, bo y graciós y sabia fer qualsevol cant de aucells" (10).

L'endemà dels fets del Boch de Malatosquera, dia de Corpus, els barcelonins portaven males intencions relacionades amb la seguretat personal del Virrei, Duc de Cardona. Escoltem el que ens trasmet l'alludit tantes vegades Dr. Aliguer: "En aquest dia de Corpus de 1634, estigué la ciutat de Barcelona a pich de perdres ab lo Duc de Cardona, Virrey, perquè volia anar a casa de la ciutat per lo qual los barcelonesos deyan que si se atrevia anari lo matarien y ell o dexà estar. Jo en dita ocasió em trobava a Barcelona que estudiaba rethórica".

El 10 de setembre de l'esmentat any 1634, tingué lloc a Olot l'arribada de l'Ilm. Sr. Gregori Parceró, bisbe de la diòcesi, per tal de dur a terme la visita Pastoral. Segons el cronista (11) fou rebut solemnement per la clerecia, autoritats i poble en general, enmig d'un tritlleig de campanes formant-se tot seguit la comitiva la qual, presidida pel prelat i processionalment amb ciris encesos, s'adreçà vers el temple parroquial de Sant Esteve on resà davant la reserva del Santíssim i acte seguit donà la benedicció i absolució "Pro defunctis"; immediatament després es retirà a casa del Dómer, que en aquella avinentesa era el Dr. Pere Màrtir Cols, i una vegada hagué reposat procedí a l'administració del sagrament del Crisma, confirmant un bon reguitzell d'infants d'ambdós sexes (12). En dies successius visità minuciosament l'església de Sant Esteve, tots els altars, un per un, començant per l'altar major, sota la invocació del Protomàrtir, titular de l'església, seguint els altres. En aquelles calendes, a l'església de Sant Esteve, hi havia els següents altars: El de Sant Joan, on hi havia un benifet, sota la mateixa advocació de l'altar, que l'obtenia Jaume Asprer, prevere; el de l'Esperit Sant, el qual també tenia anexe un benefici, amb la mateixa advocació de l'altar, del qual era obtentor el Rvnd. Pau Font; Sants Cosme i Damià, amb el seu benefici adjuntat que obtenia Mossèn Joan Ventós; el de les Ànimes del Purgatori, el de Sant Jaume amb el seu propi beneficiat que, com tots, havia de tenir cura de l'altar, i s'anomenava Josep Fàbrega, Prevere; el del Santíssim amb el seu propi beneficiat que era Mossèn Segimon Cols; el de Sant Miquel amb el seu propi beneficiat

anomenat Josep Orriols; l'altar del Roser el benefici del qual el posseïa Mossèn Miquel Genicot, absent, car tenia la seva residència a Roma; el de Sant Sebastià també amb el benifet del mateix nom anexe, el qual l'obtenia Mossèn Pere Salavardenya. El de Sant Pere primer i el de Sant Pere tercer amb els seus benifets adjuntats els quals els obtenien Mossèn Anton Vicens i el Rvnd. Jaume Marunys, respectivament. El prelat sojornà més de quinze dies a Olot, ja que sabem que el dia 24 del mateix mes visità l'església del Tura; i l'endemà, dia 25, últim dia de la seva estada a Olot, visità l'hospital. Durant aquests quinze dies de sojorn a Olot, visità les parròquies veïnes: el dia 12, visità Ridaura, Sant Andreu del Coll, La Pinya i els Balbs; el dia 13, Les Preses; i el dia 14 visità Sant Privat, Puigpardines i Joanetes (13).

El 25 de febrer de 1635, tingué lloc el decés del Rvnd. Cosme Cunill, prevere, obtentor del benifet de Sant Josep (14).

Durant els anys 1635 i 1636, segons la relació del citat Dr. Aliguer, continuaren arribant alguns soldats a Catalunya, fins que, el 1637, pensant els espanyols ésser ja suficients per tal d'emprendre alguna acció bèl·lica de relleu, posaren setge, en el dia de la Degollació de Sant Joan (29 d'agost) la plaça rossellonenca de Leucata. Assumia la capitania general de les forces el mateix Virrei, Duc de Cardona, i era Mestre de Camp General i Director d'aquesta campanya, el comte Joan de Cervelló. L'exèrcit constava de cinc o sis mil infants i poca cavalleria; entre aquests hi havia un miler i escaig de catalans procedents de Girona i Olot que havien estat demanats en lleves. Van batre la fortalesa de Leucata durant un mes, o sia fins a la festa de Sant Miquel de setembre. Entretant el Llenguadoc amb el seu Virrei, el Duc de Luy, organitzava un cos d'exèrcit el qual la nit atacà fortament les trinxeres dels espanyols assolint l'obertura d'una bretxa, però uns i altres es retiraren de tal manera que les armes emmudiren gairebé tot el dia; però arribada la nit, la lluita fou aferrissada. La companyia d'Olot es trobava a Salces amb molts altres catalans els quals acudiren a les trinxeres,

però no hi foren a temps. En aquella avinentesa es perderen per part dels espanyols més de trenta peces d'artilleria i la companyia de Girona va perdre l'alféres, Felip Garra, el qual caigué mortalment ferit i empresonaren el capità Galceran de Cartellà. Havia estat sol·licitada a Barcelona una lleva d'uns cinc-cents homes els quals el Dr. Aliguer els va veure sortir de la ciutat durant la vesprada de la festa de l'Àngel Custodi (dia 1 d'octubre) quan ja se sabia la derrota soferta per les tropes espanyoles.

El 26 de maig de 1637, fou sebol·lit a l'església del Carme el magnífic senyor Joan de Collferrer, del Privilegi Militar, amb assistència de tots els sacerdots residents. Aquí hom observa aquell proverbial antagonisme entre la Comunitat dels pares carmelites i la Comunitat de preveres de Sant Esteve, car aquesta volia que els dits frares carmelites assistissin a la seqüela, però aquests s'hi negaren; arribats els sacerdots seculars a l'església del Carme deixaren el cadàver i marxaren sense assistir a l'ofici d'exèquies i absoltes, com a represàlia per l'actitud que havien adoptat els carmelites anteriorment (15).

Quant a la guerra, l'any 1638 no hi hagué cap esdeveniment digne d'esment per Catalunya. En canvi en els Pirineus atlàntics, els francesos assetjaren Fuentesrabia aconseguint els espanyols rompre l'encerclament amb la mort i empresonament de molts francesos i capturant un considerable botí de guerra. Aquesta nova tan satisfactòria arribà a Barcelona, on en senyal de gaudança es disparà l'artilleria dels baluards i tot seguit fou organitzada una cercavila al front de la qual anava el Virrei, comte de Santa Coloma, acompanyat de molts cavallers catalans. Poc abans d'aquesta manifestació, havia arribat a Barcelona la notícia d'un combat hagut prop de Gènova entre 15 galeres franceses i altres tantes d'espanyoles; però en aquesta acció naval uns i altres restaren esgalabrats.

El 1639, el Principat ja començà a sentir el pes de la guerra. A principis de l'any, els soldats allotjats a Catalunya no eren pas molts en el sentit de sojornar-hi dies. Durant la campanya de l'any anterior a Fuentesra-

bia, a principis de juny, començà a circular el rumor en el sentit que els francesos volien ocupar el Rosselló; i el dotze del dit mes, semblants veus foren confirmades pel fet d'haver-se emparat els francesos del castell d'Opol, després d'una falconada, mitjançant el factor sorpresa, en la qual els espanyols els lliuraren la fortalesa.

Davant d'aquestes notícies alarmants, el Virrei, Comte de Santa Coloma, trameté avis a tots els pobles de Catalunya per tal que organitzessin lleves d'homes i acudissin ràpidament al Rosselló. En aquest temps eren superlativament ridículs els comentaris desbaratats que feien la gent d'Olot referents a les possibles accions dels francesos en el Rosselló. Uns deien que Lluís XIII no s'atreviria a entrar-hi perquè ja sabia qui eren els catalans. Quan hagué arribat la notícia de l'entrada al Rosselló i del començament de les operacions militars, aleshores posaven de manifest que els francesos destruïrien alguns llocs i s'entornarien; però altres més versats en història i en esdeveniments bèlics ja tenien una visió més clara sobre les intencions de l'invasor. S'entretenia la gent en tots aquests judicis, quan la mateixa evolució dels esdeveniments els deixà decebuts. Diu el Dr. Aliguer, que el primer qui portà la nova a Olot fou el seu pare "quí venint de comboiar la 1a. companyia que féu esta vila de Olot referí per cosa certa que lo exèrcit francès havia posat siti a Salses y que ja la batia y que ell havia sentit els tirs desde Alpor-tús".

Entretant per tot Catalunya es feien grans diligències per tal de formar companyies i anar en socors de les altres forces que defensaven el Rosselló; i val a dir que els qui eren enrolats, hi anaven de bona gana. Però com a contrapartida, no succeïa així amb les tropes que des de Castella eren traslladades a la frontera, ja que en esclatar les hostilitats, el 1635, el Virrei, el Duc de Cardona, es lamentava dient: "que molts soldats així de peu com de cavall que són anats de ordre del rei nostre senyor a Perpinyà i frontera del Rosselló, après de haver rebut ses pagues i socors, van fugint amagadament". I per la primavera de 1637, insistia en les mateixes queixes i lamentacions: "Per a prevenir y casti-

gar los soldats són arribats de Castella ab gasto excessiu... fugint de cada dia en gran número... "(16) Els francesos atacaven durament Salses, i trobant-se dita plaça guarnida de tropes poc aguerrides, en poc temps aconseguiren apropar-se al fossat de la muralla i volaren un llenç considerable de l'esmentada muralla. i el 22 de juliol, Salses es rendia a les forces invasores. Tot això, succeïa l'any 1639. Val a dir que semblant notícia es propagà per tot el Principat com un regueró de pólvora i fou admirable la tristesa i aflicció que sentiren els catalans lamentant-se, alhora, dels castellans perquè no havien sabut defensar l'esmentada plaça. I ho sentiren tant, perquè era la primera derrota de consideració. Mentre s'estava combatent a Salses, el Virrei, Comte de Santa Coloma, romania a Figueres on rebia les companyies que arribaven i les remetia a Perpinyà on hi havia el Marquès de Toralto amb un nombre de gent, la major part catalans. Tenint en compte que l'invasor, després de la presa de Salses, volia adreçar-se vers Canet per tal de prendre-la, es determinà tramestre socors a aquelles tropes espanyoles força extenuades.

En efecte, el 26 de juliol, festivitat de Santa Anna, sortiren els dits reforços constituïts amb gent animosa, coratjosa i estrénua, però considerant els caps de l'exèrcit que la major part eren homes poc avesats a la guerra i, especialment, inexperts en el maneig de les armes, desistiren portar a terme aquella empresa. Mentre els terços estaven allotjats a Perpinyà, en un cert dia es produí una batussa ben renyida entre catalans i castellans, en la qual en moriren alguns d'ambdues parts, fet que preocupà seriosament els mestres de camp pel que es refereix a remeiar aquells fets sagnants. La presa de Canet pels francesos, enmig de la indignació dels catalans per haver suspès la tramesa d'ajuda a les forces espanyoles, mogué a l'alt comandament de Felip IV a traslladar part de l'exèrcit de Cantàbria amb el Marquès de Torrehermosa a Catalunya; aquests reforços estaven formats per terços i regiments que l'any anterior havien socorregut Fuenterrabia. A Catalunya s'organitzaren moltes cavalcadures a fi de guanyar temps i per tal que arribessin ben descansats a Perpi-

nyà. Els francesos, havent observat que les forces espanyoles augmentaven, es disposaren per a la defensa de Salses amb la construcció de bones fortificacions, i la resta de l'exèrcit es retirà a França. Els espanyols, en veure's amb un exèrcit de quasi 17.000 homes, determinaren posar setge a Salses amb la finalitat de reconquerir-la. El 21 de setembre arribaren davant Salses i, falconada rera falconada, aconseguiren que en poc temps els francesos es retiressin dintre la fortalesa. Continuarren les envestides dels catalans amb gran coratge i ànim amb l'augment del nombre de bateries, però s'adonaren que la plaça era gairebé inexpugnable i la guarnició formada per gent d'una tenacitat a tota prova, llavors determinaren rendir-la per la fam i així evitar el desgast de vides humanes. Passaren els mesos de setembre, octubre, novembre; i a últims de desembre, tingueren lloc els pactes de la rendició després d'un setge de tres mesos. Durant el setge de Salses, ja de bell antuvi començaren a propagar-se a l'exèrcit algunes malalties, principalment entre els catalans; i a principis de novembre, en ocasió d'unes pluges fortes, que duraren molts dies, el nombre de malalts s'incrementà amb el consegüent empitjorament dels qui ja ho estaven, de tal manera que morí molta gent. Era una mena d'epidèmia la qual si bé era greu, no obstant no era contagiosa. Fent-nos ressò del que diu el Dr. Aliguer sobre aquest punt en la seva descripció, "molts tenien paròtides en lo coll". Dels catalans morí molta gent i entre aquesta hi havia nobles i molts del privilegi militar, com també molta gent que era l'escòria de l'exèrcit per haver estat bandolers, els quals s'hi havien enrolat amb l'objecte de poder restar impunes dels delictes que havien comès. De la vila d'Olot moriren els dos capitans de sengles companyies que havien estat organitzades per als socors de Salses.

Pel gener d'aquest any 1639 que acabem d'historiar, concretament el dia 8, morí a Santa Pau el notari Joan Llobardia, el qual fou traslladat a Olot i sebollit en la dita vila. Era fill de l'argenter citat, Gabriel Llobardia, i de la seva esposa, Paula (17). El dit Joan Llobardia havia ingressat a l'estat clerical el 13 de juny

de 1617, data, que amb motiu de la visita pastoral a Olot pel bisbe Onofre Relart, fou tonsurat junt amb altres 97 candidats a l'estat clerical. El document és del següent tenor: "Dicta die decima tertia junii anno millessimo sexcentessimo decimo septimo Reverendissimus dominus Episcopus in dicta ecclesia Sancti Stephani ville de Olot tonsuravit sequentes:..... Joannem Llombardia ville de Olot filium legitimum et naturalem Gabrielis Llombardia et Paule conjugum". No sabem pas si restà reduït a l'estat laical per haver contractat matrimoni, car la partida de defunció és poc explicativa i no puntualitza res referent al seu estat (18). Malgrat tant d'enrenou, la vila d'Olot anava fent la seva vida normal enmig de l'expectació de com i quan acabarien tots aquells esdeveniments. Així trobem que el bisbe Fra Gregori Parcero, de l'ordre benedictina i bisbe gironí des de 1633, realitzà dues visites pastorals a la vila d'Olot. Una, el 27 de juny de 1637, gairebé tres anys després de la primera del seu pontificat a Girona que féu a Olot el 1634, i l'altra el 1638, amb el mateix cerimonial de sempre, com el que ja hem referit en parlar de la de 1634 (19).

Fins aquí hem vist Catalunya amb la seva guerra amb França i la participació olotina a aquesta guerra; però aquest conflicte bèl·lic havia d'ésser el punt de partida que menaria a la revolta contra el poder central, car l'allotjament de tropes tan heterogènies pertot arreu del Principat amb les consegüents vexacions, depredacions i profanacions de tot el més sagrat i molts altres abusos perpetrats per semblant amalgama de soldats i, per altra banda, la pressió de Lluís XIII el qual no feia res més que atiar el foc i fomentar l'enfrontament entre Catalunya i Olivares, tot això fou el fulminant que provocà l'explosió de la revolta. Els incendis de les esglésies de Sant Martí de Riudarenes pels soldats de Leonardo Molas tot fugint esporuguits vers Blanes, i la de Montiró pels terços de Joan de Arce, mentre es feien escàpols de Girona i s'adreçaven a Roses, amb els consabuts saqueigs i profanació del Santíssim, feren gran impacte en el poble, car restaven ferits els sentiments religiosos dels catalans. Cal remarcar que no

foren aquestes esglésies solament les profanades, sinó també altres del bisbat gironí i àdhuc de la resta del Principat. Aquests fets vandàlics contra les esglésies, col·laboraren a marcar la insurrecció amb el caràcter de croada religiosa a més de revolta política.

La reacció del prelat gironí, Gregori Parceró, que en aquella avinentesa es trobava a Barcelona, no es féu esperar molts dies puix que, una volta arribat de Barcelona, respongué amb els mitjans coercitius que estaven en ús aquella època, com eren l'excomunió i l'interdicte. Efectivament, el maig i el 24 de juny, en sengles i idèntiques cerimònies, restaven excomunicats els caps dels respectius terços amb tots els soldats. Ja pel febrer de l'any anterior, 1639, amb motiu de l'assassinat del prior d'Ullà, el mateix prelat havia dictat un interdicte (20). Mossèn Joan Busquets en el volum "Treballs d'Història" té un estudi titulat "Revolta popular i Religiositat barroca: L'Excomunió de l'Exèrcit Espanyol a la Catedral de Girona el 1640" on en el paràgraf "Una Cerimònia Barroca a la Catedral", explica fil per randa el procés de dita cerimònia voltada d'una espectacularitat i simbolismes sorprenents. Realment, és un treball interessantíssim que hem llegit amb molt gust amb un reguitzell de detalls inèdits i especialment el paràgraf que acabem de citar.

Tals censures, com és de suposar, repercutiren a tot el bisbat. En les nostres recerques hem trobat una nota a l'arxiu parroquial de Sant Esteve d'Olot, per mitjà de la qual restem assabentats que a Olot fou promulgat l'interdicte que el bisbe Parceró, terriblement enutjat, havia fulminat amb motiu d'aquells fets sacrílegs ocorreguts a Riudarenes i a Montiró. Diu així el document: "A 29 de maig de 1640, última festa de Pentecostès, se publicà lo interdicte en San Esteba de la vila de Olot per la crema de la iglesia de Riudarenes i del Santíssim, que alabat sia per sempre, y de tots los retaulas y per lo que en dita iglesia robaren los soldats del tercio de Don Leonardo Molas y al 15 de juliol del mateix any 1640, se publicà altre enterdit en la iglesia de San Esteba de Olot per la crema que feren los soldats del tercio de Don Joan Darce y ell mateix en la iglesia de Mon-

tiró, tot del bisbat de Girona, y del Santíssim Sagrament, que per sempre sia alabat, y dels retaulas y cosas sagradas de dita iglesia y de lo que en ella robaren. Aquests entradits Eran generalment per tot lo bisbat de Girona" (21). L'entredit per a tot el bisbat ravia estat fixat per durant quatre mesos; però Catalunya es trobava en una necessitat urgent i convenia llevar-lo. La guerra i la manca d'aliments per les males collites eren dos flagells que martiritzaven els habitants de tot el Principat. Totes aquestes maltempsades ¿no constituïen unes necessitats apressants a les quals era inajornable posar remei? I quan aquest no es troba a la terra ¿no era peremptori cercar-lo al cel? Això és el que públicament es féu a Olot possiblement obeïnt ordres del prelat diocesà. Parem atenció a una altra nota la qual, transcrita literalment, és del següent tenor: "A 29 de setembre de 1640, en Sant Esteba de Olot se suspengué y se alsà lo entredit lo qual se era posat per quatre mesos y sols se es alsat per nou dies per fer pregaries per la necessitat ocorrent de la guerra que es per tot lo Principat y se a de fer processó solemne y se a de tenir lo Santíssim present en dia y pregarías cada hu en particular, perquè Catalunya està en ocasió de perdres tota si no i mira y bon remei Déu nos do" (22).

Arran del Corpus de Sang, 7 de juny de 1640, ja es pot dir que Catalunya estigué en guerra oberta contra el poder central d'Olivares, car aquest ja mai no pairia la mort del Virrei, el Comte de Santa Coloma, assassinat durant la revolta en la jornada del dit 7 de juny. A principis de 1641, s'intentà proclamar una república catalana, cosa que es portà a terme, però fou una república molt efímera, ja que solament durà des del 17 de gener al 23 del mateix mes, a causa d'haver estat acceptada per la Junta de Braços la idea de Claris referent a la proclamació de Lluís XIII comte de Barcelona, fet que comportà la desaparició de la susdita república. Entretant, Olot tenia els seus soldats a la Clusa, Cadaqués i Llançà. Entre gener i febrer s'havia enviat algun socor a Barcelona acompanyat personalment pel cònsol segon, Miquel Bolós; però quan aquest hagué retornat a Olot i hagué sabut el nomenament de

Lluís XIII com a comte de Barcelona, s'ordenà el retorn dels soldats, els quals arribaren a Olot el 3 d'abril (23).

Al cap de tres dies de la proclamació del monarca francès com a comte de Barcelona, tingué lloc la batalla de Montjuïc en la qual les forces franceses i catalanes derrotaren les de Felip IV. Aquest triomf enardí encara més els catalans a prosseguir la guerra a ultrança. A la segona meitat del referit any 1641, la companyia de soldats, costejada per la Universitat d'Olot, sojornava a Figueres i a Castelló d'Empúries; per l'octubre, Joan Pere Fontanella, il·lustre jurisconsult olotí, feia avinent a la vila d'Olot que es podien retirar, però la dita vila, no sols no els retirà, sinó que organitzà encara una altra lleva a finals d'any. I a principis del 1642, ja els trobem tots plegats a Argelès, i més tard, a Sant Celoni i Hostalrich (24). Aquesta guerra durà dotze anys i gairebé tot el Principat obeí el rei francès, primerament Lluís XIII, i després el fill d'aquest, Lluís XIV. Aquest, encara infant quan traspassà el seu pare, estigué sota la regència de la seva mare Anna d'Austria, germana del rei d'Espanya, Felip IV.

En el principi d'aquest període que historiem, encara veiem vestigis d'una prosperitat més o menys accentuada de la qual gaudien els habitants de la vila d'Olot. La inauguració del convent dels Caputxins el 1631, de la qual ja hem parlat, i les festes organitzades el 1636, amb motiu de la benedicció del nou retaule de nostra Dona del Tura, tanmateix en són prou un clar exponent.

Des de 1620 al gener de 1641, estava al front de la parròquia olotina de Sant Esteve, el Dr. Montserrat Ventós, que la permutà per la de Sant Privat on solament romangué sis dies com a rector; transcorregut el referit curt període, tornà efectuar una altra permuta de la parròquia de Sant Privat amb la doma de Sant Esteve d'Olot, que havia obtingut el Dr. Pere Màrtir Cols, de la qual en prengué possessió el 19 de gener de 1641, en plena república catalana tan encertada com efimera (25).

El 18 de març de 1642, prengué possessió del benifet de Sant Domènec, Joan Martinyo, prevere i rector de

Ridaura des de l'any 1596; ara ja vell, s'havia retirat a Olot on formà part de la Comunitat de preveres junt amb el seu ex-vicari el Rvnd. Esteve Salavardenya que des de 1628 era obtentor del benifet de Sant Sebastià (26). El susdit benefici de Sant Domènec havia estat fundat a l'altar del Roser de l'església de Sant Esteve d'Olot, per l'honorable Jaume Jonquer i Taberner, el 20 d'abril de 1633, sota l'advocació de Sant Domènec i Sant Jaume, possiblement en atenció al seu germà sacerdot, Mossèn Domènec Jonquer, a qui havia presentat com a obtentor del dit benifet, i a ell mateix, com a fundador donat que portava el nom de Jaume. Per tant, el dit Jonquer ja feia nou anys que estava en possessió del citat benefici; i sia pel que sia, ara el permutava a l'esmentat Rvnd. Martinyo per la rectoria de Ridaura de la qual prengué possessió tot seguit, pel març de 1642, mentre el dit Martinyo es possessionava del benefici de Sant Domènec el 18 de març del mateix any tal com hem indicat anteriorment (27).

El 14 de maig de 1643, havia tingut lloc l'òbit del monarca francès i comte de Barcelona Lluís XIII; i amb motiu de tan trist desenllaç per als catalans la vila d'Olot no deixà d'organitzar unes solemnes exèquies en sufragi del rei cristianíssim, qualificatiu amb el qual era anomenat en els documents oficials. En efecte, semblants honres fúnebres tingueren lloc a Sant Esteve, organitzades per la Universitat olotina, el 4 de juliol del mateix any, segons consta en un document que hem trobat el qual és del següent contingut: "A 4 de juliol de 1643, en la iglesia parroquial de San Esteba de la present vila de Olot, se feran las honras del christianíssim Rey Lluís tretse que lo Senyor tinga a la gloria. Sa feu tot ab la major pompa y solemnitat que es pogué fer segons lo any y la possibilitat de la Universitat per ser tan endarrerida per causa de tantas guerras y malas anyadas y era per aver de pagar lo batalló. Foren presents tots los curats y beneficiats de missa y residents 27 m^o Francesc Masmitjà m^o Raphel Blanch y Pere Serrat beneficiats no de misa y mols capellans forrestés a tots los quals se trobaran pagada si deyan missa, y si no deyan missa a tots los curats y beneficiats

donan 20 sous. Se digueren tres nocturns y laudas qui tots el qui foran 10 sous. Feren un gran tumult davant lo altar major y lo feu Jacinto Navarro. Li donaren de ferlo 10 lliuras y aportaren los senyors consols 28 atchas; posats en lo altar major i posaren 42 ciris de cera groga, en lo tumult i posaren mols ciris ab que eran mol curts que acabat lo ofici y sermo foren acabats los ciris; donaren diner i candela a totom. Los senyors consols se concertaren ab lo Sr. sagristà y domer y fou lo concert ab lo de la cera mig per mig tan de las atchas com de los ciris tots, tan de lo altar major com de lo tumult y ab lo de la bayeta que es posa a lo tumult los ho donaren tot y los feren franchs aportaren 28 vuytens y dos pans de real y algunas ampollas de vi y que de manuts entre las absoltas diner y candela; per lo senyor sagrista 2 lliuras y 7 sous y 4 diners. Per lo domer 2 lliuras y 4 sous que donaren a cada hu entre lo ofici y la missa y los tres nocturns y laudas" (28).

El desembre anterior a la mort de Lluís XIII, havia traspassat el ministre d'aquest, el Cardenal Richelieu; per tant entre l'òbit d'un i altre hi havia un intermedí de cinc mesos. Així, els protagonistes per part de França de tot aquest drama entre aquesta i Espanya ja foren canviats. Ara serien Mazarino i Lluís XIV amb el Consell de Regència. Quant a Espanya, l'omnipotent Olivares estava aclaparat i a partir del suprem esforç de Fuenterrabia, començava a flaquejar i, a més, estava malalt d'una enfermetat que abans de dos anys el portaria a la tomba. Per altra banda, la magnitud del desastre nacional era immensa; l'ambició favorit havia de cessar, però el gest per a la cessantia d'Olivares era el rei qui al cap i a la fi havia de dur-lo a terme. I això és precisament el que Felip IV no sabia fer contra aqueq qui fins aleshores havia estat el seu suport. Però el gest a la llarga arribà. En un dia de gener, possiblement el 16 de 1643, Olivares sol·licità llicència per a retirar-se als seus dominis de Sanlúcar, però el rei respongué: "Tan lejos, no, Conde; más cerca, sí". Altres vegades el Comte-Duc havia demanat autorització per tal d'absentar-se de la Cort i li havia estat denegada; però aquesta vegada aprofitava l'avinentesa del monarca per a des-

fer-se del privat que durant un quart de segle havia estat l'home fort de la monarquia d'Espanya. El dia de Sant Antoni el rei estengué un petit document de llicència amb uns termes semblants als d'un document de cessantia. Finalment el 24, sortí el decret oficial de cessació d'Olivares i donava comte al Consell de la partença d'aquell vers Loeches el dia anterior. Aquest araconament del Comte-Duc a Loeches era una humiliació insuportable per al caràcter d'Olivares. Val a dir que pel juliol, quan Olot celebrava les exèquies de Lluís XIII, Olivares ja estava a punt de sofrir un segon exili. Aquesta vegada seria a Toro, a les ribes del Duero, des d'on li seria difícil fer sentir la seva influència a la Cort de Madrid. Per tant en una i altra banda els protagonistes del gran drama ja eren altres; a Espanya substituïa Olivares el seu nebot Lluís d'Haro, molt més mancat de talent que el seu oncle. A França succeiria Richelieu un altre linx; aquest seria Mazarino (29).

Entretant la vila d'Olot anava desenvolupant la seva vida quasi normal ben inconscients del daltabaix que se'ls esperava, especialment en encetar el decenni dels cinquanta i anys successius, començant per la pesta i més tard la guerra aquí a casa mateix. En 1641, encara havia tingut lloc a Olot una altra visita pastoral; i entre el dit any i 1642, la Universitat olotina havia fet encunyar moneda (30).

El 5 de juny de 1644, traspassà a la vila d'Olot la senyora Lucrècia de Montpalau, oriunda d'Argelaguer i vidua de Joan de Collferrer. Fou sebollida a l'església del Tura, amb assistència de tota la Comunitat de preveres de Sant Esteve i altres sacerdots residents i beneficiats entre els quals figuraven els sense missa Francesc Masmitjà i Pere Serrat ja citats en un altre lloc amb tota una munió de gent forastera (31).

I en aquest mateix any, el 3 de setembre, a les tres de la tarda, prengué possessió de la Casa de la Doma el Rvnd. Dr. Salvi Estanyol i Batlló; i el dia següent, diumenge, es possessionà de la cadira del cor. També prengué possessió de la Capellania Major de Nostra Dona del Tura, prometent observar totes les ordenacions de la Comunitat i pagar les 4 lliures i quatre sous que acos-

tumaven pagar tots els beneficiats a dita església de Sant Esteve (32).

Entretant la diòcesi de Girona estava mancada de pastor, car D. Gregorio Parceró, en consideració que era gallec, natural de Tui, i seria mal vist aquí a Catalunya degut als greus esdeveniments; i per altra banda havent sortit del Principat tots els prelats estrangers per tal de no faltar a la fidelitat al senyor Rei i con-corrent en ell les mateixes raons que els dits prelats va considerar que la seva pertinença era forçosa. Així ho manifestava en una missiva adreçada al Capítol gironí. En efecte el 12 de novembre de 1642, sortia de Girona en direcció a Blanes i pel febrer del 1643, escrivia una carta d'acomiadament al Capítol. Tot just embarcat a Blanes aquell mateix mes, li foren segrestats tots els béns sense que el dit Capítol pogués impedir-ho. No tenim pas cap notícia d'Olot respecte a les incidències de la guerra en dita vila a partir del 1644, però en canvi a la resta del bisbat continuaven les vexacions i profanacions d'esglésies, objectes i persones. En 1645, fou robat el copó amb les Sagrades Formes a Roses; i amb motiu d'aquest fet el 25 de juny el Capítol imposà un entredit general que també afectà Olot. Els fets de Riudarenes i Montiró havien estat obra de les tropes espanyoles, però ara eren les franceses. Altres esdeveniments semblants succeïren a Colera i a Banyoles; i en aquesta vila, àdhuc tingué lloc l'assassinat d'un monjo, fets que no exposem detalladament per no excedir la fita del període que historiem.

El referit prelat gironí, Fra Gregori Parceró, estigué deu anys absent de la diòcesi seva de Girona i no hi retornà fins el 25 de gener de 1653 (33).

I com a colofó de tanta desgràcia cal esmentar la pesta que afectà molts indrets del Principat, especialment Olot, el 1650, de luctuosa recordança, que tants estralls causà en vides humanes als habitants de l'esmentada vila. Solament faltava el flagell de la pesta per a constituir la trilogia de la guerra, fam i pesta, elements que, en la referida data de 1650, es conjuraren a Olot per tal de martiritzar els habitants de la dita vila. Aquí fem la cloenda d'aquest nostre treball i re-

metem el lector a "Tallaferro", suplement de l'extingida revista "La Garrotxa", on en el n.º 7 del suplement férem una visió general de les sofrenes dels olotins en aquella avinentesa, amb el títol "La pesta de 1650 a Olot".

FONTS DOCUMENTALS I
BIBLIOGRAFIA D'AQUEST TREBALL

- (1) Arxiu Parroquial de Sant Esteve d'Olot. Llibre d'òbits N.º 2, fol. 32 (Des de 1629 a 1636)
- (2) Arxiu Parroquial de Sant Esteve d'Olot. Llibre d'òbits N.º 2, fol. 62 (Des de 1629 a 1636)
- (3) Arxiu Parroquial de Sant Esteve d'Olot. Llibre d'òbits N.º 2, fol. 103 (Des de 1629 a 1636)
- (4) Arxiu Parroquial de Sant Esteve d'Olot. Llibre de Bap. N.º 5, últim foli.
- (5) Arxiu de Protocols. Notaria d'Olot. Reg. 451, sense foliar.
- (6) Arxiu Parroquial de Sant Esteve d'Olot. Llibre d'òbits N.º 2, fol. 67 (Des de 1629 a 1636)
- (7) Arxiu Parroquial de Sant Esteve d'Olot. Llibre de Bap. N.º 5, últim foli.
- (8) Arxiu Parroquial de Sant Esteve d'Olot. Llibre d'òbits N.º 2, fol. 92 (Des de 1629 a 1636)
- (9) Arxiu Parroquial de Sant Esteve d'Olot. Llibre d'òbits N.º 2, fol. 93 (Des de 1629 a 1636)
- (10) Arxiu Parroquial de Sant Esteve d'Olot. Llibre d'òbits N.º 2, fol. 94 (Des de 1629 a 1636)
- (11) Arxiu Diocesà de Girona. Sec. P. Reg. 94, foli 5
- (12) Arxiu Parroquial de Sant Esteve d'Olot. Llibre d'òbits N.º 2, fol. 137 (Des de 1629 a 1636)
- (13) Arxiu Diocesà de Girona. Sec. P. Reg. 94, folis 22-28.
- (14) Arxiu Parroquial de Sant Esteve d'Olot. Llibre d'òbits N.º 2, fol. 142 (Des de 1629 a 1636)
- (15) Arxiu Parroquial de Sant Esteve d'Olot. Llibre d'òbits N.º 3, fol. 20 (Des de 1637 a 1644)
- (16) Joan Reglà. "Els Virreis de Catalunya". Pàg. 135
- (17) Arxiu Parroquial de Sant Esteve d'Olot. Llibre d'òbits N.º 3, fol. 60 (Des de 1637 a 1644)
- (18) Arxiu Diocesà de Girona. Sec. P. Reg. 82, fol. 85
- (19) Arxiu Diocesà de Girona. Sec. P. Reg. 95, fol. 215 i Reg. 96
- (20) Antolín Merino y José de La Canal. "España Sagrada". Vol. XIV, pàg. 149 i 151
- (21) Arxiu Parroquial de Sant Esteve. Llibre d'òbits N.º 3, fol. 31 (Des de 1637 a 1644)
- (22) Arxiu Parroquial de Sant Esteve. Llibre d'òbits N.º 3, fol. 32 (Des de 1637 a 1644)

- (23) Dr. Joaquim Danés i Torras. "Llibre d'Olot" pàg. 165
- (24) Dr. Joaquim Danés i Torras. "Llibre d'Olot" pàg. 166
- (25) Arxiu Parroquial de Sant Esteve. Llibre d'òbits N.º 3, fol. 34 (Des de 1637 a 1644)
- (26) Arxiu Parroquial de Ridaura. Llibre de Baptismes N.º 1
- (27) Arxiu Parroquial de Sant Esteve. Llibre d'òbits N.º 3, fol. 42 (Des de 1637 a 1644)
- (28) Arxiu Parroquial de Sant Esteve. Llibre d'òbits N.º 3, fol. 57 (Des de 1637 a 1644)
- (29) Gregorio Marañón. "El Conde-Duque de Olivares" pàg. 226
- (30) Dr. Joaquim Danés i Torras. "El Llibre d'Olot" pàg. 167
- (31) Arxiu Parroquial de Sant Esteve d'Olot. Llibre d'òbits N.º 3, fol. 71 (Des de 1637 a 1644)
- (32) Arxiu Parroquial de Sant Esteve d'Olot. Llibre d'òbits N.º 3, fol. últim (Des de 1637 a 1644)
- (33) Antoli Merino y José de La Canal. "España Sagrada" Vol. XLV, pàg. 154 i 155